

Posudek rigorózní práce

Název práce: **Simultánní a sekvenční osvojování si druhého jazyka v rané fázi (německý jazyk)**

Autor práce: Mgr. et Bc. Jana Ramešová

Vedoucí práce: PaedDr. Dagmar Švermová

Datum odevzdání práce: 4.6.2013

Rigorózní práce Mgr. et Bc. Jany Ramešové se zabývá obecně otázkami **osvojování si druhého jazyka** a s tímto fenoménem související **problematikou bilingvismu**.

Vzhledem k tomu, že autorka má rovněž přímý vztah k organizované školní výuce dětí v rané fázi výuky v česko-saském příhraničí, snaží se ve své rigorózní práci prezentovat pokud možno **komplexní pohled na osvojování si cizího jazyka**, a to jak **v jeho simultánní, tak sekvenční formě**, s cílem získat co nejobjektivnější informace pro zdůvodnění nejvhodnějšího věku dítěte pro zahájení výuky cizího jazyka.

S problematikou **volby optimálního věku dítěte pro zahájení výuky cizího jazyka** úzce souvisí otázky, jako např.: jakým způsobem, resp. jaké metody „výuky“ využít, aby osvojování si cizího jazyka v příslušných vývojových etapách bylo co nejefektivnější a pokud možno i trvalé, do jaké míry ovlivňuje výuku cizího jazyka prostředí dítěte (rodinné, sociokulturní, sociálně teritoriální...), resp. jak významnou roli zaujímá mateřský a cizí jazyk ve společenském uplatnění dítěte ve škole i mimo školu a jaké další faktory mohou spolupůsobit na osvojování si cizího jazyka a kvalitu získaných kompetencí, zejména v raném věku dítěte (psycholingvistické, neurolingvistické, psychologické, somatické, sociolingvistické, pedagogické...).

Celá řada výše zmíněných otázek a z velké části i samotná **problematika bilingvismu**, která byla a stále je předmětem zájmu jak pedagogů a psychologů, tak lingvistů a sociologů a v neposlední řadě i rodičů při rozhodování, zda mají své dítě vychovávat „*bilingvně*“ a rovněž tak učitelů – praktiků působících na typech škol uplatňujících různé formy a stupně bilingvní výuky, není zcela jednoznačně prozkoumaná, a proto lze ocenit snahu paní kolegyně Ramešové **nalézt na základě studia odborné literatury taková východiska, která by byla využitelná** jak při výchově dětí v „*bilingvních rodinách*“, tak ve vyučovací praxi, zejména pak ve školách s netradičními přístupy uplatňovanými při osvojování si cizího jazyka a ve výchovně - vzdělávacích zařízeních se specifickými organizačními formami, kdy dochází k prvotnímu seznamování s cizím jazykem zejména v rámci herních aktivit.

Výsledky rigorózní práce mohou mít bezesporu **přínos pro zkvalitnění výuky** v různých „*bilingvních*“ projektech realizovaných v předškolních zařízeních a ve školách, a to jak v České republice, tak v zahraničí (viz např. projekty realizované agenturou Pontes, sdružením Schkola, dvojnárodnostní projekt realizovaný v Pirně, projekt CertiLingua, víceletá „bilingvní“ gymnázia, školy se zahraničním zřizovatelem působící na území České republiky, Evropské školy a další).

Ocenit lze kapitoly poskytující rodičům i vyučujícím jakési „*poradenství*“ **jak se vyrovnat s některými negativními vlivy**, které s sebou může přinést „*bilingvní výchova/výuka*“, včetně náznaků preventivních opatření, jak těmto problémům předcházet. I když neexistuje standardní, obecně platný návod jak se vyvarovat, v práci celkem pregnantně popsaným, negativním jevům, a je vždy nutné přistupovat ke každému jedinci individuálně, přesto, nebo právě proto se autorka snaží jak o jistá zobecnění názorů odborníků - teoretiků, tak o empirická zkoumání této problematiky a rovněž z úhlu pohledu vlastních praktických zkušeností.

Lze konstatovat, že **výběr autorů je dostatečně reprezentativní** a širě okruhů, které paní Mgr. Ramešová na základě odborné literatury zkoumá, **poskytuje** celkem seriózní

teoretické zázemí pro potvrzení, či vyvrácení v rigorózní práci stanovených **premis/hypotéz. Propojením teoretické, empirické části a vlastních zkušeností** byl dán solidní základ pro formulování závěrů. Zároveň však byly naznačeny další oblasti výzkumu, které úzce souvisí s problematikou bilingvismu. Jedná se o 7 otázek, na které se zatím hledá odpověď.

Základní struktura rigorózní práce:

V **teoretických částech** rigorózní práce (kapitoly 1 – 7) autorka **definuje** jednotlivé lingvodidaktické **pojmy** a vymezuje další odbornou terminologii, **specifikuje vývojová stádia** jedince (dítěte/žáka) z hlediska vývoje řeči (všimá si zejména období předškolního a mladšího školního věku). Dále pak autorka rigorózní práce zčásti popisuje na základě studia odborné literatury základní fyziologické procesy odehrávající se v mozku bilingvních jedinců.

Všimá si rovněž možných **logopedických a komunikačních problémů**, které mohou u „*bilingvních*“ dětí nastat, pokud nejsou cizojazyčné výukové aktivity v rané fázi profesionálně řízeny, resp. nejsou dostatečně zohledněny faktory související se zákonitostmi psychosomatického vývoje dítěte. Autorka zmiňuje rovněž pojem „*krize identity*“ včetně negativních psychologických, resp. sociologických důsledků „*vykořenění*“ některých bilingvních jedinců, se kterými se autorka rigorózní práce setkala jak v rámci svého pedagogického působení, tak jako rodič v případě uplatňování sekvenčního bilingvismu (viz str. 81 rigorózní práce).

Poměrně podrobně jsou v kapitole 7 popisovány **psycholingvistické aspekty** bilingvismu včetně interferenčních vlivů v oblasti jazykového učiva, ovlivněných např. větší či menší mírou automatizace gramatických struktur. Interference v oblasti řečových dovedností, zejména produktivních, může být do značné míry způsobena dominancí jednoho z jazyků, individuálními dispozicemi a psychickým „*rozpoložením*“ jedince v daném okamžiku a rovněž i různými vnějšími vlivy (rušné prostředí působící negativně na koncentraci, „*neukázněné*“ publikum, atd.).

Zda mají bilingvní jedinci speciálně vhodné předpoklady pro **schopnost překládat** a tlumočit není zcela jednoznačně určeno a lze souhlasit s autorkou, že jsou nutné ještě další předpoklady, zejména intelektuální, včetně znalosti sociokulturního prostředí a osvojení si jistých rutinních dovedností. K tomu bych osobně ještě doplnila schopnost kompenzačního vyjadřování.

Empirickou část práce tvoří podrobná **charakteristika jednotlivých předškolních a školských zařízení**, ve kterých je aplikován sekvenční bilingvismus včetně **studii jednotlivých případů** vycházejících z bilingvního a i nebilingvního rodinného prostředí. Zde autorka využívá výzkumnou **metodu kazuistiky**, na základě které diagnostikuje jednotlivé typy případů: jedinců pocházejících z bilingvního prostředí (popř. částečně bilingvního prostředí), jedinců vycházejících z nebilingvního prostředí, dětí v předškolním věku osvojujících si cizí jazyk v rámci řízených aktivit realizovaných střídavě v domácím a cizojazyčném prostředí, žáků osvojujících si německý jazyk v rámci organizované školní výuky... Autorka rigorózní práce soustřeďuje svoje ověřování na Euroregion Nisa – Neise - Nysa geograficky umístěný v Trojmezí (ČR - SRN/Sasko -Polsko/Wojwodina).

S důkladnou znalostí prostředí popisuje autorka **sekvenční bilingvismus** uplatňovaný např. v saském předškolním zařízení „*Kita*“ (mateřská škola) a v saských školských zařízeních projektu „*Schkola*“. Všimá si postupného vývoje komunikativně-jazykových kompetencí u českých dětí a učebních strategií, které německé učitelky používají (není podceňen význam nonverbální komunikace). Okrajově je zmiňována otázka speciální kvalifikace vyučujících pro zařízení, která poskytují bilingvní výchovu a vzdělávání a

v zejména v jakých oblastech (osobně bych se přikláněla k základnímu pedagogicko-psychologickému „*proškolení*“ učitelek ve vztahu k bilingvní výuce).

Empirickou část práce dotváří jednotlivé kazuistiky (případové studie č. 1 – 7). Studie zahrnují vesměs **rodinnou a osobní anamnézu** „*zkoumaných*“ jedinců, charakteristiku předškolních zařízení a stručný popis metod práce a využívaných organizačních forem včetně herních aktivit. **Metodou ověřování** byl v této fázi řízený rozhovor s učitelkami a dále pak dotazník, který obsahoval 14 otázek ze tří hlavních oblastí: interkulturní komunikace, lingvistická kompetence, fenomén bilingvismu.

Další dotazníkové šetření směřovalo k rodičům „*simultánně i sekvenčně bilingvních dětí*“ a k dětem samotným (viz příloha č. 9).

Výsledky ověřování jsou shrnuty v kapitole 9. Celkem očekávaná jsou některá zjištění týkající se otázek **interferenčních vlivů** mateřský jazyk - německý jazyk, věku žáka ve vztahu k jeho adaptačním schopnostem a využití přímé/přirozené a imerzní metody. S fenoménem odcizení, vykořenění a krizí identity, které byly popsány v teoretické části práce, korespondují zčásti některé popisované případy. V případě sekvenčního osvojování němčiny byly pozorovány jazykové výpůjčky, hledání vhodného jazykového ekvivalentu (zřejmě mající negativní vliv na plynulost ústního projevu), nejistota v projevu a některé další negativní jevy. V souvislosti s uplatňováním sekvenčního bilingvismu nebyly zaznamenány případy koktavosti (pokud dítě „*zadržovalo*“ již dříve v mateřském jazyce, cizí jazyk situaci nijak výrazně nezhoršil).

Autorka zodpovídá na otázky/hypotézy 1 - 3 a poskytuje na základě empirických zkušeností podložených studiem odborné literatury **obecně využitelná metodická doporučení** pro práci s dětmi/žáky mladšího školního věku, které si osvojují cizí jazyk v cizojazyčném školním prostředí a **uvádí konkrétní strategie**, jak s dětmi s odlišným mateřským jazykem komunikovat.

Formální stránka a závěr

Předložená rigorózní práce je po stránce formální zpracována přehledně, celkové uspořádání práce je logické. Práce je psána česky, závěr je formulován v němčině a češtině, abstrakt v angličtině. Rigorózní práce má 180 stran včetně seznamu prostudované literatury a je doplněna 9 přílohami.

Rigorózní práci autorky Mgr. et Bc. Jany Ramešové lze považovat **za přínosnou z hlediska prezentace bilingvní výuky a způsobů její realizace. Předloženou rigorózní práci Mgr. et Bc. Jany Ramešové doporučuji k obhajobě bez připomínek.**

V rámci zkoušky by se autorka mohla zaměřit na následující okruhy, resp. zodpovědět s nimi spojené otázky, které souvisí s rigorózní prací a mohou dle mého názoru být podnětem pro další diskuzi v průběhu zkoušky:

- 1) Na pozadí historického kontextu vývoje metod by autorka mohla doporučit metody, metodické postupy zvláště vhodné pro simultánní a sekvenční bilingvní výchovu/výuku (kromě těch, které jsou v práci uvedeny).
- 2) S ohledem na psychickou „zátěž“, kterou pro dítě může znamenat imerzní metoda a adaptace na cizojazyčné prostředí, by autorka mohla zodpovědět otázku, zda před vstupem do bilingvních projektů učitelé/rodiče spolupracují s psychology (pro projekt Pirna jsou žáci podrobni psychologickým testům a speciálně zaměřenému pohovoru s psychologem; před vstupem do 3. ročníku škol s rozšířenou jazykovou výukou jsou žáci podrobni rovněž obecně-psychologickému testu – viz testy doc.Volného a propedeutické jazykové testy doc. Malikové).

PaedDr.Dagmar Švermová

V Praze dne 29.7.2013

